

Володимир Горпенко*e-mail: gorpenco41@ukr.net; ORCID: 0000-0002-6476-0899**доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри кіно-, телемистецтва
факультету мистецтв Київського університету культури,
професор кафедри кіно-, телемистецтва
факультету кіно і телебачення
Київського національного університету культури і мистецтв,
академік Академії вищої школи*

**Рецензія на монографію
Володимира Наумовича Миславського
«Перше десятиліття
кінематографічної творчості
Олександра Довженка»**

Перше десятиліття кінематографічної
творчості Олександра Довженка /
упор. і автор коментарів В. Н. Миславський.
Харків: Дім реклами, 2019. 528 с.

Українському кінематографу багато років...

На превеликий жаль, розпливчатим терміном «багато» доводиться вдовольнятися до цього часу, бо українське кінознавство не спромоглося не тільки визначити дату народження, а й створити його історію загалом, обмежившись доктринальними межами «українського радянського кіно» та й то неповного і багато в чому викривленого.

Сьогодні найлегше скласти провину на ідеологічну закомунізаційованість

і почати формувати, так би мовити, «правильну» історію вітчизняного кіно.

Та як бути з історичним часом?.. Його ж не зміниш... Що робити, скажімо, з Довженковими Щорсом, Боженком?..

Адже відстань від реальних комдивів до їх екранних образів вимірюється не лише реальним фактажем, а звідси й своєрідним правом на пам'ять, а можливо, й масштабом таланту?..

Очевидно, що зовсім не прості завдання постають перед сучасним кінознавством, починаючи з визначення дати

народження українського кіно до відновлення світових наукових критеріїв його оцінювання.

Відповіді конкретно й однозначно про час народження українського кіно означало б визнати його самобутнім, виокремити його з загально-російсько-імперського «раніше» і загально-радянського «пізніше», попри всі гаслові ствердження багатонаціонального характеру першої в світі так званої комуністичної єдності.

Тож, першопрохідці історії кіно зі зрозумілих причин оперували лише орієнтовними датами його появи, починаючи хоча б з обережної вставки у процес наближення світового сіпета до моменту першого платного сеансу братів Люм'єрів імені Й. Тимченка, харків'янина, механіка-самоучки за визначенням одного з перших українських кінознавців О. Шимона (1974) – разом з М. Фрейденбергом за ідеєю московського професора М. М. Любимова сконструював «равлика» – своєрідний стрибковий механізм, який пізніше замінив безперервний рух плівки під час її експонування – принципової інженерної революції в покадрово-динамічній фотофіксації об'єкта за допомогою грейферного механізму, використання якого забезпечило появу чіткого зображення.

Зазначимо, що саме цим фактором, точніше, технічним використанням і пристосуванням для стрибкоподібного руху плівки ексцентрика Хорнблаурера обумовлюється визначення «батьківської» ролі братів Люм'єрів у появі новітнього на той час видовищного явища – кінематографа. Але в жодній з зарубіжних історій світового кіно прізвище Й. Тимченка не згадується. Навіть той факт, що на засіданнях підсекцій ІХ з'їзду російських природодослідників і лікарів у Москві

(09.01.1893) був присутній В. Ленін, який уважно ознайомився з апаратом Й. Тимченка, не був зафіксований в офіційних радянських історіях кіно.

Честь і слава українському кінознавцю О. Шимону, який у середині 60-х ввів це ім'я в науковий обіг, і лише В. Миславський присвятить Й. Тимченку повнокровну наукову монографію.

Наявність ідеологічно заангажованих соціалістичних методологій, викривлених національних підходів тощо призвела до того, що навіть фактографічно-називної, не говорячи про обґрунтовано достовірної, а тим більше цілісно структурованої історії українського кіно немає. Втім, з нашої точки зору не лише негідно, а й несправедливо було б знехтувати діяльністю всіх, хто був причетний до науково-дослідницької (колективної чи одноосібної) роботи в цій науковій сфері. Стан справ зовсім не означає відсутність серед причетних до кіноісторіографії фактологічно обізнаних, прискіпливих і навіть талановитих науковців, не говорячи про публіцистів, кінокритиків тощо, але ж... Більш як 125-річна фактична картина кінотворення в Україні достатньо повнокровно щонайменше сконстатована (підкреслимо – йдеться не лише про чвертьстолітній період Незалежності, а й багато в чому й за період ідеологічно і доктринально-методологічних заангажованостей десятиліть «крокування до комунізму», а тим паче, хай не однозначно, але систематизована.

Серед імен, – яким не потрібно каятися, одне з чільних місць займає харків'янин Володимир Миславський.

Перші кроки до майбутнього сенсу життя зроблені В. Миславським у 18 років. Протягом десяти років він був кіномеханіком одного з харківського кіно-

театрів, потім – викладачем в училищі кіномеханіків. У 1992 році дипломна робота випускника кінознавчого факультету ВДІКу, В. Миславського відзначена званням лауреата престижного всесоюзного журналу «Киноведческие записки».

Від 1990 – В. Миславський на Харківському телебаченні – редактор, керівник кінопрограм, автор і ведучий.

У цьому потоці творення викристалізувався основний методологічний підхід В. Миславського до розгляду історичної кінофактології – робота в архівах, розгляд матеріалів-свідчень про певні явища розмаїтих творчих, організаційних, технічних, специфічно-виражальних, типологічно-поетичових, персонально-неповторних, індивідуально-одиничних, колективно-споріднених тощо складових у пресі, залучення до аналітичного процесу авторсько-біографічних артефактів життєдіяльності творчих особистостей, задокументованих свідчень творчо-виробничих, суспільно-етичних та естетичних результатів безкінечної кількості кінематографістів різних років.

Так сформувався об'єктивно-фактологічний характер бази обраних до розгляду явищ, а на ній – багатозначна, але абсолютно достовірна правда результатів дослідження як одиничного факту, особи чи явища, так і багатоскладових тенденцій, процесів, узагальнень.

Зрештою, сфера його фундаментальних наукових інтересів увібрала імена першопрохідців українського кіно: Йосипа Тимченка, Альфреда Федецького, Дмитра Харитонова, яким присвячені монографії. В монографії «Олександр Довженко: маловідомі сторінки» зібрані маловідомі на той час сторін-

ки творчості геніального Олександра Довженка.

Що вже говорити про такі масштабні дослідження як чотиритомна «Фактографическая история кино в Украине. 1896–1930», двотомна «Історія українського кіно. 1896–1930: факти і документи», «Формирование кинофикации и кинопроката в Украине. 1922–1930», «Становлення кіногалузії в Україні 1922–1930 років: протиріччя часу і розмаїтість тенденцій», «Государственное управление украинской киноотраслью в 1920-е годы», «Формирование условий украинского кинопроизводства в 1920-е годы», «Кино в Украине. 1896–1921. Факты. Фильмы. Имена», «Кинематографическая история Харькова 1896–2010. Имена. Фильмы. События», «Харьков и кино», «Одесса... Немое кино. 1897–1930».

Так само значущими виявилися оглядові монографії «Начало польского кино. Польские создатели в кинематографии России (1896–1918)», «Еврейская тема в кинематографе Российской империи, СССР, России, СНГ и Балтии (1909–2009)».

Особливої вагомості набули багатоскладові теоретико-узагальнюючі праці «Кінословник. Терміни. Визначення. Жаргонізм», «Краткий энциклопедический словарь кино», «Жанры и тематика украинского кино 1920-х годов».

Тисячі цеглинок-фактів вибудованих в закономірному порядку органічно-правдивої цілісності, яка потрібна сукупності життєвих доль, намірів, мрій, сподівань, що складаються у багатоскладову пульсацію ідей, намірів і вчинків, визначеній словом «людина» – ось що являє собою багатогранний результат творчого внеску, здійснений і здійснюваний талановитими зусиллями В. Миславського.

Узагальнюючою роботою останніх років стало дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства «Українське кіно-мистецтво 20-х років ХХ ст.: організаційно-творчі трансформації».

Особлива актуальність теми цієї блискуче захищеної роботи в тому, що вперше в українській науці піднято питання становлення та розвитку українського кінематографа як системи, як специфічної моделі, в якій його особлива складова – кіно виступає лише одним з елементів, бо український кінематограф містить, крім естетичних, політичні, організаційні, технічні, технологічні, виробничі та інші структурні складові. Саме їхній взаємозв'язок визначає траєкторію розвитку кінематографа, природу якісно своєрідної і специфічно функціонуючої моделі, яка до цього часу залишалася не розглянутою. В. Н. Миславський дослідив даний феномен не лише у історичному контексті, а й як соціокультурне явище.

Невід'ємною ознакою цієї роботи є величезна кількість проаналізованого архівного матеріалу, який було впроваджено у науковий обіг. Розглядаючи історію українського кінематографа означеного періоду, автор широко застосовував нові і зафіксовані раніше факти, рецензії критиків, знайшов і відкрив важливі архівні документи, створив наукові коментарі до них.

Сьогодні доктору мистецтвознавства Володимиру Миславському п'ятдесят дев'ять. В доробку – 35 монографій, півтори сотні статей про кінематограф у наукових виданнях України, Росії, Польщі, Чехії, Німеччини, Франції, які, переконаний, можна повноправно визнати фундаментальними.

Пишаюся тим, що одну з визначних своїх монографій «Становлення кіногалузі в Україні 1922–1930 років: протиріччя часу і розмаїтість тенденцій» (2016) Володимир Наумович Миславський присвятив авторові цих рядків з перебільшеним визначенням «Вчителю».

Переконаний – попереду у цього прискіпливого і талановитого автора ще багато достовірних, цікавих і корисних сторінок, які наповнять потужний потік історії та теорії українського кіно.

Одним з таких кроків є представлена Вашій, шановний читачу, увазі збірка «Перше десятиліття кінематографічної творчості Олександра Довженка».

Створена вона, що завжди характерне для наукових робіт В. Миславського, в несподіваний спосіб – творчий процес становлення режисури цього самобутнього митця представлений крізь призму опублікованих, але мало відомих рецензій сучасників протягом 1924–1934 років, завдяки чому постать геніального майстра стає особливо об'ємною і конкретною... Дякую і вірю, бо В. Миславський – це серйозно!

